

ביאורים

המהר"ל ביאר לעיל שהסיבה לחטאי ישראל היא מעלתם העומדת בניסיון מתמיד מול יצר הרע הנמוך. גדולת ישראל יוצרת פער בין ישראל לבין העולם, ולכן היצר הרע מעמיד אותם בנסיונות והתמודדויות שבהם הם עלולים ליפול, מה שאין כן אצל הגויים.

דבריו כאן, מבאר המהר"ל באופן אחר. חטאי ישראל הם מובנים בעצם המעלה של ישראל. ההסבר לכך הוא שישראל באים לחיות את החיים לא ברמה החומרית הטבעית של העולם אלא ברמה הרוחנית, ברמה האלוהית, "אמרת' אלהים אתם", הם באים לחיות חיים מלאי ערכים וקודש. אך בגלל שהדבר שאותו ישראל באים לחיות הוא כל כך גבוה ומורכב ביחס לעולם - אי אפשר לחיות אותו בשלמות. כיום העולם הזה הוא של בני אדם ולא של מלאכים. בעולם הזה אי אפשר להיות אלוהי לגמרי, כי העולם מלא רצונות של חומר, כסף, כבוד וכדומה. לכן כביכול 'אין מקום' לישראל בעולם, עדיין אין מקום להסתכל על החומר כמשרת את הקודש בלבד. מכיוון שעדיין אין מקום בעולם לאומה רוחנית-מלאכית, עם ישראל 'חייב' להופיע ברמה נמוכה יותר לרדת קצת ממדרגתו, ודבר זה הוא חסרון לעם ישראל. כאשר יש חסרון מסוים הוא גורר חסרונות נוספים, לכן עם ישראל נמשך לחטאים. היות ואיננו מושלמים זה גורר נפילות נוספות, בשונה מהאומות שמה שיש להם (שהם אומה רגילה ולא רוחנית) יש להם בשלמות. הרעיון שחסרון מושך חסרון, הוא רעיון השייך בעיקר לעולם הרוחני. אולי אפשר להמחיש את ההסבר הזה במציאות גשמית על ידי הדוגמאות הבאות: פרי שלם אינו נרקב באתו קצב שפרי חצוי נרקב, וכן אדם שנכווה בשטח גדול מגופו נחשב פצוע קשה שחייב בסכנה.

הרחבות

• יצר הרע מתגרה בצדיקים

וּמִצַּד הַזֶּה דְּבַק בְּהֵם הָרַע. המהר"ל מסביר שיצר הרע מתגרה בישראל, כיוון שהם ראויים לשלמות גדולה שטרם הגיעו אליה. באופן אחר מסביר רבי דוד שלמה אייבשיץ שיצר הרע מתגרה בייחוד בצדיקים על מנת לשמור על התמודדות מאוזנת בין טוב לרע ולאפשר להם בחירה שווה, שכן הנטייה לטוב מפותחת אצלם: "והיינו כי הלא לא ברא ה' יתברך את היצר הרע אלא כדי שיהיה בחירה ושינתן שכר, ואמנם היצר הרע היה מבטל הבחירה ומטוהו לרע לרוב פיתויו, והיה רחוק משכר ועלול להפסד, רק שאמר ה' יתברך בראתי היצר הרע בראתי לו תורה תבלין, שהתורה מדחה היצר הרע, ולכן האדם עומד בין המשפתים, כי היצר הרע מטוהו לרע והתורה מטוהו לטוב, ונשאר עומד על בחירתו, לכן לא ניתן רשות להיצר הרע לפתות לאדם אלא כערך התורה שבו, דאם לא כן בטלה הבחירה, ולכן כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו" [ערבי נחל, כי תצא א.]. בדרך נוספת הסביר רבי צדוק הכהן מלובלין: יצר הרע הוא כוח התאוה, ואדם צדיק שעוסק בתורה, יש לו היכולת להפוך כוח זה לקדושה בכך שהתאוה תהיה מנובתת לדברי תורה. לכן ניתן יצר הרע לתלמידי חכמים המסוגלים להתמודד איתו ולהפיק ממנו תועלת גדולה יותר [פרי צדיק, תרומה ח] (ראה גם הרחבות קודמות).

וְעוֹד יֵשׁ לְדַעַת וְלִהְבִּין, כִּי הַדְּבָר שֶׁהוּא שְׁלֵם הוּא מְסַלֵּק מִן הַחֲסָרוֹן. אֲבָל הַדְּבָר שֶׁאִינוֹ בְּשִׁלְמוֹת, הֵנָּה יֵשׁ בוֹ חֲסָרוֹן מִצַּד מָה. וְזֶה מִפְּנֵי שֶׁאִין לוֹ אוֹתָהּ מַעֲלָה בְּשִׁלְמוֹת הַגְּמוּר, וְנִחְשָׁב חֶסֶר, וְאַחַר חֲסָרוֹן יִמְשָׁךְ הַהֶעָדֵר וְהַחֲסָרוֹן לְגַמְרִי. וּלְפִיכָּה, אוֹתָם שֵׁישׁ לָהֶם הַמַּעֲלָה הַעֲלִינָה כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל, וְכְמוֹ תַלְמִידֵי חֲכָמִים, אִי אֶפְשָׁר שִׁיְהִי לָהֶם אוֹתָהּ מַעֲלָה בְּשִׁלְמוֹת הַגְּמוּר. וְדָבָר שֶׁאִינוֹ בְּשִׁלְמוֹת, דְּבָר זֶה נִחְשָׁב חֲסָרוֹן, וְאַחַר זֶה נִמְשָׁךְ חֲסָרוֹן לְגַמְרִי, הוּא הַיֵּצֵר הַמְּבִיא אוֹתוֹ אֶל הָרַע, אַחַר שֶׁאִין הַמַּעֲלָה שְׁלֹו הוּא בְּשִׁלְמוֹת. וּלְפִיכָּה כָּל הַנְּבָרָאִים יֵשׁ בְּהֵם הַשְּׁלְמוֹת, וְלֹא שִׁיְהִי בְּהֵם הַשְּׁלְמוֹת שְׁלֵמָה, כִּי דְבָר זֶה אִינוֹ, רַק הַדְּבָר שֶׁהוּא שֵׁיר לְכָל בְּנֵי אָדָם, דְּבָר זֶה יֵשׁ לָהֶם בְּשִׁלְמוֹת, וְלִכְּךָ אִין מְגַרָה בְּהֵם הַיֵּצֵר הָרַע כִּל כָּף. אֲבָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בְּהֵם הַמַּעֲלָה הַעֲלִינָה, שֶׁהֵם בְּנֵי אֱלֹהִים יוֹתֵר מִכָּל הָאֲמוֹת, וּמַעֲלָה עֲלִינָה זֹאת אִין לָהֶם בְּשִׁלְמוֹת הַגְּמוּר. שְׁאֵלוֹ הִיא לָהֶם אוֹתָהּ מַעֲלָה עֲלִינָה בְּשִׁלְמוֹת, הִיוּ מְלָאכִים לְגַמְרִי, וְכְמוֹ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (תהלים פב, ו): אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וַגְּבִי עֲלִינוֹ כְּלִכֶּם, אֲכֵן כֶּאֱדָם תִּמְוֹתוֹן, וְכֹאחַד הַשְּׂרִים תִּפְלוּ, וְכֵן זֶה, כִּי אִין לָהֶם אוֹתָהּ הַמַּעֲלָה בְּשִׁלְמוֹת, לְפִי שֶׁכָּף כָּף גְּדוּלָה הַמַּעֲלָה, וְלִכְּךָ יֵשׁ בְּהֵם הַחֲסָרוֹן, וּמִצַּד הַזֶּה דְּבַק בְּהֵם הָרַע, וְהוּא הַיֵּצֵר הָרַע, בְּיוֹתֵר מִכָּל. וְיֵשׁ לְהִבִּין זֶה גַם כֵּן. וְשְׁנֵי דְבָרִים אֲשֶׁר אֲמַרְנוּ, הַכֵּל עֲנִין אֶחָד כֶּאֱשֶׁר תְּבִין.

וְלִכְּךָ הִיוּ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיוּ נִמְשָׁכִים אַחַר הָרַע יוֹתֵר מִשְׂאָר הָאֲמוֹת, כִּי לֹא נִמְצָא בְּהֵם הַמַּעֲלָה הָאֱלֹקִית בְּשִׁלְמוֹת, וְלִכְּךָ הַיֵּצֵר הָרַע מְגַרָה בְּיִשְׂרָאֵל, עַד לְעֵתִיד, כִּי אִזְ יִהְיֶה הָעוֹלָם בְּשִׁלְמוֹת, וְלֹא יִהְיֶה כָּאֵן חֲסָרוֹן. וְלִכְּךָ ³קֶאָמַר (סוכה נב, א) עַל הַחֲסָרוֹן וְהַדְּחִיתוֹ אֶל אֲרָץ צִיָּה (יואל ב, ג), מְקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם אֵינֶם מְצוּיִים. פְּרוּשׁ, שֶׁלֹא יִהְיֶה נִמְצָא עוֹד חֲסָרוֹן בְּעוֹלָם, וְהָעוֹלָם הַזֶּה יִקְבַּל מְדֻרָּה עֲלִינָה יוֹתֵר, עַד שִׁיְהִי הַכֵּל בְּשִׁלְמוֹת, וְלֹא יִהְיֶה לָהּ חֲסָרוֹן בְּעוֹלָם הַזֶּה מְהֻעוֹלָם הַבָּא, אֲךָ יִהְיֶה הַחֲסָרוֹן בְּמִצִּיאוֹת שֶׁהוּא חֶסֶר בְּעֲצָמוֹ, רוּצָה לומר אֲשֶׁר רָאוּ לְהִיּוֹת חֶסֶר. וְזֶה שֶׁאָמַר: וְהַדְּחִיתוֹ אֶל אֲרָץ צִיָּה, כִּי הַצִּיָּה וְדָאֵי בְּעַל חֲסָרוֹן, וְחֲסָרוֹן דְּבַק בּוֹ, וְרוּצָה לומר כִּי מָה שֶׁהוּא רָאוּי אֶל הַחֲסָרוֹן יִהְיֶה נִמְצָא בּוֹ הַחֲסָרוֹן. אֲבָל בְּמִקוֹם שֵׁישׁ בְּנֵי אָדָם, אֲשֶׁר רָאוּי לָהֶם הַשְּׁלְמוֹת, יִהְיֶה הַכֵּל בְּשִׁלְמוֹת, וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ חֲסָרוֹן.

עוד עליך להבין, כי הדבר השלם אין בו חסרון, אבל הדבר שאינו שלם יש בו חסרון¹ מסוים, מפני שחסרה לו השלמות המוחלטת. ²במקום שיש חסרון נמשך מחסרון זה חסרון נוסף, וסופו להגיע לקלקול וחסרון מוחלט. לכן אותם שהם בעלי מעלה עליונה כמו ישראל, וכמו תלמידי חכמים, לא יתכן שמעלתם תהיה בשלמות מוחלטת, שהרי בסופו של דבר הם בני אדם. החסרון שקיים בהם מבאי את היצר לשלוט בהם, ומביאם לרע ולקלקול גמור. שאר בני האדם, כיון שאין להם מעלה אלוקית, הם שלמים לפי מעלתם כבני אדם, לכן אין בהם חסרון לפי מעלתם, ולכן היצר אינו מתגרה בהם כל כך. אבל בישראל ובתלמידי החכמים, שיש להם מעלה אלוקית ומעלה זו לא תתכן שתהיה אצלם בשלמות, שאילו הייתה אצלם בשלמות היו מלאכים, ועל כך אומר הכתוב: אמרתי אלוהים אתם ובני עליון כולכם, אכן כאדם תמותון, וכאחד השרים תפולו. נפילה זו קורה להם מפני שאין בהם מעלה אלוקית בשלמות, ומחסרונם את השלמות דבק בהם היצר הרע, שהוא הרע הגרוע ביותר. הבן עניין זה. לכשתבין תדע, כי שני הדברים שאמרנו הם למעשה עניין אחד.

לאור דברינו מובן, מדוע היו אנשים בישראל נמשכים אחר מעשים רעים, יותר מאשר בשאר האומות. כי בשאר האומות אין את המעלה האלוקית, ובישראל, שיש להם המעלה האלוקית, היא אינה נמצאת אצלם בשלמות, לכן היצר מתגרה בהם. אבל לעתיד לבוא, שהעולם יהיה במצב של שלימות, גם מעלת ישראל תהיה שלימה ללא חסרון, לכן לא יתגרה בהם היצר. על זה ³אמרנו חז"ל, והדחתיו אל ארץ ציה, מקום שבני אדם אינם מצויים שם. פירוש הדברים, יש מקומות שבמהותם הם מקומות חסרים, כמו המדבר. לעתיד לבא מקום ששם בני האדם יהיה מקום שלם, ⁴אבל מקום שבמהותו הוא חסר הוא יהיה בחסרונו גם לעתיד לבא. זוהי הכוונה באמרם והדחתיו אל ארץ ציה, מקום שבני אדם אינם מצויים שם.

מפני שבגדולים אין שלימות, והיצר הרע דבק בחסרון, לכן דבק היצר בישראל

לעתיד לבוא לא יהיה חסרון בבני האדם

